

İNSANLIĞIN DOĞDUĞU ve SON BULACAĞI TOPRAKLARDA TÜRKİYE İRAN İLİŞKİLERİ

RELATIONSHIP BETWEEN TURKEY AND IRAN IN EARTH AND FINALLY FINDS OF PEOPLE

ÖZET: Bugün Ortadoğu olarak ifade edilen gerçekte, her yönden Kürenin merkezi niteliğindeki üzerinde yaşadığımız bu topraklar, bugün olduğu gibi tarihin her döneminde acı ve gözyaşından kendisini alamamıştır. Bunda Bölgenin küresel güçleri cezbeden özellikleri kadar, Bölge ülkelerinin kendi içlerinde ve aralarındaki uyumsuzluk ve çatışmaların büyük rol oynadığı muhakkaktır. Bu anlamda Bölge'nin iki önemli ülkesi olan Türkiye ve İran arasındaki karşılıklı çıkar dayalı ilişkilerin geliştirilmesi son derece büyük önem arz etmektedir. Bunun gerçekleşmesini istemeyen çevrelerin iki ülke arasındaki mezhep farklılığını sürekli gündeme getirilmesine karşılık, hâlihazırda "müttefik ve dost" olarak ilişki kurduğumuz; Avrupa, ABD ve Rusya vs. ile hangi ortaklıklarımızın bulunduğunu sormak gerektiği kanaatindeyiz.

ANAHTAR KELİMELEER: İran, İsrail, Ortadoğu, İnsanlık, Mezhep, İnsanlık.

ABSTRACT: In reality, which is expressed as Middle East today, this land we live on as a centralized center in every direction does not get itself from pain and tears in every period of history as it is today. It is certain that the region has played a major role in the disputes and conflicts within and among the countries of the Region, as well as the characteristics of the region that have attracted global powers. In this sense, the development of bilateral relations between Turkey and Iran, two important regions of the region, is of great importance. Despite the fact that the circles that do not want this to happen are constantly brought to the agenda of the sectarian differences between the two countries, we are currently establishing a relationship as "allies and friends"; Europe, USA and Russia. We need to ask what partnerships we have with you.

KEYWORDS: Iran, Israel, Middle East, Humanity, Sect, Humanity

Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dekanı
İktisat Bölüm Başkanı

Bölgenin İsmi Koymak

Bugün üzerinde yaşadığımız; hayatın başladığı ve muhtemelen son bulacağı bu kadim coğrafyayı "Ortadoğu" olarak ifade ederken, maalesef "vatan" bildiğimiz ve kutsallık atfettiğimiz kendi topraklarımızı Batı'nın tanımladığı kavram üzerinden adlandırdığımızın çoğu vakit farkında bile değiliz. Meselenin, sadece bir "isim" olmadığı muhakkaktır. İsim koymak; o varlığın üzerinde hak iddia etmek, hatta söz konusu varlık üzerindeki hâkimiyet iddiasını ötekilere kabul ettirebilmek anlamına gelmektedir. Öte yandan bölge insanının, üzerinde yaşadığı coğrafyayı başkalarının tanımladığı kavramla ifade ediyor olması ise isim sahibinin hâkimiyet iddiasını bilinçaltında kabul etmiş olması anlamına geldiği üzücü olan bir başka gerçekliktir.

Üzerinde yaşadığımız bu topraklarda yüz yıllardır bitmeyen ve halen de artarak devam eden kan ve gözyaşının son bulması, kabul edelim ki sadece bu topraklarda yaşayan, kan ve gözyaşı akıtan insanların meselesidir. Dolayısıyla yüz yıllardır devam eden söz konusu istikrarsızlığın son bulmasını o acıyı yaşayanlardan başkasının

arzuladığını kabul edebilmek, bunca yaşanan tarihi gerçeklerden sonra bir hayli zor gözükmetedir. Bu nedenle bölge insanı, bu coğrafyaya yönelen dışarının müdahalesini asgariye çekmek ve bunun için ise kendi arasındaki yapay sorunları göz ardı etmek zorundadır. Ancak böylelikle üzerinde yaşadığı ve hakkı olan bu coğrafyanın gerçek sahibi olacak ve ismini de yeniden koyarak kaderini yeni baştan yazabilecektir.

"Ortadoğu" olarak ifade edilen ve insanoğlunun ilk nefes aldığı bu topraklar; ortanın doğusu değil, olsa olsa tam kendisi, yani Merkezdir. Dolayısıyla o nispette de kıymetlidir. Çünkü merkez olmanın bir sonucu olarak; Küre üzerindeki bütün yollar; kara,

deniz ve hava burada kesiştiği gibi, Dünyanın enerji rezervlerinin çok büyük bir bölümü de yine bu topraklarda barınmaktadır. Hatta yine Dünya'nın en güvenilir ve köklü su kaynaklarının birçoğu bu coğrafya üzerinde yer almaktadır. Öte yandan, bütün semavi dinlerin doğduğu coğrafya olması nedeniyle söz konusu dinler tarafından bu topraklara kutsallık atfedilmesi, Bölgenin önemini arttıran bir başka etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanlığın Doğduğu Topraklar

Bütün bunlarla birlikte, insanlığın ilk defa bu coğrafyada ortaya çıkmış olması, bu toprakların yaşanabilir ilk topraklar olduğunu ve dolayısıyla hayatın buralardan diğer bölgelere

802379 (R01077) 5-95

genişleyerek yayıldığı gerçeğini bizlere sunmaktadır. Başlangıcı olan her varlığın kaçınılmaz olarak bir de sonunun olduğu muhakkaktır. İşte kıyamet olarak ifade ettiğimiz o sonun yine başladığı yerde gerçekleşmesi ise en tabii bir haldir. Son yıllarda "küresel ısınma" olarak ifade edilen, Dünyadaki genel ısı düzeyinin artma eğilimi ve bunun neticesi olarak buzulların erimesiyle suların yükseleceği varsayımı, sonradan yaşanabilir olma özelliği kazanan birçok alanın bu özelliğini kaybedeceği ihtimalini doğurmaktadır. Netice itibariyle kıyamete doğru giderken, insanoğlunun en son yaşayabileceği coğrafyanın yine ilk hayatın başladığı Merkezi Coğrafya olacağı ihtimali giderek kuvvet kazanmaktadır. İsrail'in bu topraklarda 2 bin yıl sonra tekrar kurulması, genişleyerek Büyük İsrail'e dönüştürme planları ve çabaları ile dünyadaki diğer Yahudileri burada toplama gayretleri, acaba bütün bu ihtimal ve endişelerin bir sonucu olamaz mı?

Görüldüğü üzere bugün Orta-doğu olarak ifade edilen gerçekte ise Merkezi Coğrafya olan bu topraklar, birçok yönden son derece stratejik bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Dünya üzerinde söz sahibi olma hedefinde olan bütün ülkelerin bu coğrafyayı dikkatte alması kaçınılmaz bir zarurettir. Yayılmacı güçlerin hedeflerine ulaşmada Merkez Coğrafyayı planlarının merkezine koymak zorunda olmaları, Bölgede akan kan ve gözyaşlarının asıl sebebinin teşkil ettiği kanaatindeyiz.

Uluslararası İlişkilerde Hak Yerine Güç

Reel anlamda uluslararası ilişkilerde hakkaniyetten ziyade, gücün belirleyici faktör olması gerçeği, bölge ülkelerinin, dışarıdan yönelen müdahalelere karşı haklılığını savunma çabası yerine, kendi içlerindeki ve aralarındaki yine bölge dışı müdahalelerle vücut bulan anlaşmazlık ve çatışmalara son vermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda Bölgenin hem tarihi hem

de bugün itibariyle en güçlü ve köklü iki ülkesi olan Türkiye ve İran, özellikle tarihi sorumluluklarının bir neticesi olarak mevcut sorunlar karşısında çok daha vakarlı, soğukkanlı ve akılcı tavır almak zorundadırlar. Bu anlamda her iki ülke, kendilerinin bölgedeki nüfus alanını genişletme çabası içine girmek yerine, ortak projelerle güven artırıcı işbirliği imkânlarını geliştirmek durumundadırlar. Aksi her birinin bölgede öne çıkma arzuları ve bu yöndeki girişimleri, karşılıklı güveni zedeleyeceği gibi, böyle bir girişimin, bir araya gelmesinden çekinilen Türkiye ve İran'ın aralarının açılmasına sebep olacağı, bu durumun ise sadece bölge dışı güçlere hizmet edeceği muhakkaktır. Hatta söz konusu ülkelerinin önüne çıkan/çıkarılan, mevcut dengeleri sarsabilecek bazı imkân ve fırsatların(!) esasen bölge içi çatışmaların ön hazırlığı olarak da değerlendirilebileceği göz ardı edilmemelidir. Bir başka önemli gerçek var ki o da söz konusu ülkelerinin bölgedeki istikrarı daha da bozma ve dışarıyı memnun etme pahasına ülkelerinin topraklarını genişletip coğrafi

büyümeye değil, mevcut coğrafyalarında; iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda gelişmek suretiyle insanlarına daha yüksek bir hayat standardı sunmak zorundadırlar. Mümkün ve akla uygun olan da budur.

Bu çerçevede özellikle Türkiye ve İran'ın Bölge'nin hassas dengelerini sarsabilecek ve karşılıklı güveni zedeleyecek türde bireysel etki alanlarını genişletme çabaları yerine, özellikle iktisadi ve kültürel konularda karşılıklı işbirliği imkânlarını arttıracak nitelikte ortak faaliyetler içinde bulunmaları son derece önem arz etmektedir.

Ayrıca kabul etmeliyiz ki her iki ülke, iktisadi, sosyal ve kültürel alanda daha sağlıklı ve hızlı gelişebilmek için birçok yönden birbirine ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle, Avrupa ile ticaretini geliştirmek için İran Türkiye'ye ile işbirliği yapmaya ihtiyaç duyarken, Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ve di-

ğer Doğu ülkeleriyle ticari ve kültürel münasebetlerini arttırma noktasında da Türkiye İran'la işbirliği yapmaya mecburdur. Öte yandan enerji (Petrol ve Doğalgaz) açısından İran, Türkiye için vazgeçilmez iken, birçok sanayi ve ara malı pazarlama imkânları yönünden de İran, Türkiye için göz ardı edilmemesi gereken önemli bir pazar durumundadır. Bütün bunlarla birlikte Türkiye ile İran, tarım ve hayvancılıktan başlamak üzere, ileri teknolojik ürünlerin üretimi ve pazarlanmasına kadar çok farklı alanlarda ortak işbirliği faaliyetlerini gerçekleştirme imkânına sahiptirler. Hatta kendilerinin ve Bölgenin istikrarı için bu işbirliğini yapmaya her ikisi de zorunludur.

Satranç Tahtası Ortadoğu

Ancak bilinmelidir ki Bölgedeki hâkimiyetini arttırarak sürdürme çabasında olan küresel güçlerin hiç istemediği Bölge ülkelerinin bu tarzda

işbirliğine gitmeleridir. Çünkü Graham Fuller'in "Siyasal İslam'ın Geleceği" adlı kitabında, Soğuk Savaş sonrasında İslam Dünyası (Orta Doğu) üzerine ABD'nin politikalarının; İsrail'in güvenliği, Bölgeden enerji akışının istikrarının sağlanması, Kitle imha silahlarının engellenmesi ve terörizmle mücadele olmak üzere dört ana eksene oturduğu belirtilmektedir. Ancak G. Fuller bu dört hedeften başka, açıkça dile getirilmekten çekinilen "Bölgede herhangi bir hegemon gücün yükselişini engellemek" şeklinde beşinci bir amacın daha olduğunu vurgulamaktadır.

Ayrıca jeopolitik konusunda Amerika'nın önemli teorisyenlerinden olan Z. Brzezinski'nin "Büyük Satranç Tahtası" adlı eserinde Avrasya'yı temsil eden, Büyük Satranç Tahtasındaki aktörler, "Jeopolitik Mihver" ve "Jeostatejik Oyuncu" şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Brzezinski'ye göre Türkiye ve İran, coğrafyalarının kendilerine sunduğu imkânlar nedeniyle jeopolitik mihver konumunda iki önemli ülkedir. Söz konusu ülkelerin, çatışma yerine işbirliğine gitmeleri, mevcut Jeopolitik Mihver avantajlarına ek olarak, Jeostatejik oyuncu olma imkânına da kavuşmalarına neden olabileceğinden, böylesi bir gelişme, ABD gibi Bölge de hâkimiyet mücadelesinde olan ülkelerin en son isteyeceği hatta hiç kabul etmeyecekleri bir durum olduğundan şüphe yoktur.

Çünkü Brzezinski'nin ifadesiyle tam bir satranç tahtası haline getirilen bu Bölgede, Türkiye ve İran, Şah ve Vezir konumunda ve ayakta iken, Bölgede kale, at, fil ve piyon rolündeki birçok ülke maalesef "Arap Baharı" oyunu çerçevesinde; demokrasi, özgürlük ve insan hakları söylemleri ile mevcut yapıda oyun dışı kalmış haldedirler. Dolayısıyla bu iki oyuncunun işbirliği yapmaları varlıklarını sürdürebilmelerinin tek koşuludur. Çünkü Türkiye ve İran'ın birlikte hareket etmeleri, diğer Bölge ülkeleri içinde bir çekim merkezi oluşturabileceğinden, dışarının

bölge üzerindeki hâkimiyet kurma çabası çok daha zorlaşacak hatta imkânsız hale gelebilecektir.

Coğrafi boyutta Doğu Batı, sosyolojik anlamda ise İslam ile Hristiyan ve Yahudiler arasında seyreden bin yıllık rekabetin son dönemde aldığı şeklin parametrelerinde asli hedef, Büyük İsrail merkezli Tek Dünya Düzeninin tesis edilmesidir. Böylesi uluslar ve dinler üstü bir yapılanmanın gerçekleşebilmesi için ise Batı cephesi kendi arasında entegrasyona giderek güç birliği oluştururken, Doğu'da/Müslümanlar arasında ise demokrasi, özgürlük, insan hakları ve farklılık zenginliği gibi söylemlerle, mezhepsel ve alt kimlik arayışlarının ön plana çıkarılması böylelikle mikro milliyetçiliğin gelişmesi ve neticede ayrışarak çatışma ortamının oluşmasının zemini hazırlanmaktadır.

Öte yandan söz konusu hedefin gerçekleşmesi için iktisadi alanda ise iktisadi kalkınma yerine ekonomik büyüme öngörülmekte ayrıca kadın ve çocuklar üzerinden geliştirilen tüketim kültürü ile üretimin ve orta sı-

nının tasfiyesi sayesinde toplumsal direnişin önü kesilmektedir. Ayrıca orta sınıfın ortadan kaldırılmasıyla ülke içinde ve Bölgede, kargaşa, öngörülemezlik ve sürdürülemezlik artarken bunların sonucu olan otoriterliğin önü açılmaktadır.

Bütün bu analizlerin neticesinde görünen o ki Merkez Coğrafya Ülkeleri, kendini yok sayıp Batıya teslim olmadıkça sonlandırılmayacak olan; çok yönlü bir o kadar da karmaşık ve sinsi, güçsüzleştirme, kaos, parçalama ve kuşatma planları ile karşı karşıyadır. Bu planlara karşı koymanın tek çaresi, Batılı ülkelerin aralarında gerçekleştirdiği şekilde, Bölge ülkeleri de benzer nitelikte iktisadi yönden somut projelere sahip olan ve taraflara müşterek çıkarlar sunan, kültürel ve siyasal alanlarla da desteklenen işbirliği, hatta bütünleşme niteliğindeki projeleri hayata geçirmek zorundadırlar. Böyle bir projeyi ilk planda gerçekleştirme potansiyeli olan ülkelerin başında Türkiye ve İran gelmektedir. Ancak böylelikle Türkiye ve İran aynı cenahta konumlanarak, Batı'nın kuşatma alanının dışına çıkıp, Batı kaynaklı riskleri ittifak

yapmak suretiyle önleme imkânına sahiptirler.

Son söz

Bu anlamda iki ülkeyi birbirinden uzak tutmak amacıyla ortaya atılan mezhep farklılığı gibi gereksiz ve anlamsız tartışmaların içine girmek gerekmektedir. Öte yandan sormak gerekiyor, İran ile olan mezhepsel farklılığa karşılık, iki yüzyıldır, ittifak yaptığımız ve müttefik (!) olduğumuz, bugün karşı karşıya kaldığımız terör ve birçok sorunun kaynağı olan Batılı ülkeler ile hangi noktalarda ortaklıklarımız bulunuyor? Uluslararası ilişkiler karşılıklı ve uzun vadeli menfaatlara dayalı oluşturulduğu vakit anlamlı olacaktır. Söz konusu ülkelerarasındaki benzerlikler söz konusu ilişkilerin sürekliliğini kolaylaştırırken, farklılıkların da zorlaştırdığı bir gerçektir. Ancak her şeye rağmen; İran ve Türkiye'nin aralarındaki müşterekler, Batılı ülkelerle olabilecek ortaklıklardan çok çok daha fazla olduğu muhakkaktır.

